

חן ארצי סרור

מה יוליד ההר

גם בלי חומר הבעירה של ביקור השר בן גביר בהר הבית, הטרונד של דתיים העולים למקום צובר תאוצה ודורש התייחסות: מה מדינת ישראל רוצה שיקרה שם? • נשיא המכון למדיניות העם היהודי פרופ' ידידיה שטרן פורט שלוש אפשרויות: הקמת בית מקדש חדש, הקצאת האזור לתוכנית אוניברסלית, והפיכת ההתרחקות מקודש הקודשים מכפייה לאידיאל • כשכל אחת מההצעות נשמעת בלתי אפשרית, גם לחזון יש משמעות - כפי שמוכיחה הכנסת הנוכחית

הצד הליברלי לא יכול לפסור את עצמו מהדיון בטענה שהעלייה להר היא רק קוריוז מסוכן. זו תנועה משמעותית שפענותריה מבוססת על ערכים כמו חופש דת ופולחן

מרחב שבו ממשים את נבואות העתיד ולא את ההיסטוריה, מתקנים. בחזון כזה אפשר ללכת לכיוון אוניברסלי - בית תפילה לכל העמים, לרמיין מרכז לצדק או מרכז שלום. זו אופציה רוחנית שאפשר להטעין אותה במשמעות דתית, תרבותית או מוסרית. האופציה השלישית היא אולי המורכבת ביותר. היא מבקשת לראות בהר מחוז השתוקקות בלתי מוגדר, ולהפוך את הריחוק לאידיאל ולא לכורח. "בדרך כלל קדושה מכילה התרחקות. שיא הריחוק הוא מקודש הקודשים - מקום שאליו נכנס רק כהן גדול בטהרה פעם אחת בשנה", מסביר שטרן. "ההצעה השלישית למעשה טוענת שאנו מתרחקים מהמקום דווקא כיהודים שמכבדים באופן עמוק את התפיסה שזה מקום השכינה ולא מקומו של האדם. לריחוק יש תכ"לית, ודווקא המחשבה שלפיה ההר הוא אקס טריטוריה לכתחילה, בלי קשר לאילוצים שבהם אנחנו נתונים, היא בשורה".

* במציאות נפיצה כל קפצון נתפס כחבית דינמיט. אבל נראה שגם בן גביר לא רוצה לייצר כאוס שיגרור אותו לאתגר שבו הוא לא יוכל לעמוד. בייחור כשנרמה ששאלת ההר תגיע לכדי הכרעה כך או אחרת - ולו רק בגלל כמות העולים ההולכת וגוברת. דווקא כיוון שהממשלה היא כעת מאוד ימנית ומאוד דתית, יש למי שנמצא מחוץ לייצוג הממשלתי הזרמי נות לרון בשאלת ההר - תוך כדי למידה רצינית של הנושא.

הצד הליברלי, שרובו חילוני, לא יכול לפסור את עצמו מהדיון בטענה שזהו רק עוד קוריוז מסוכן. זו תנועה משמעותית, שככל הנראה תלך ותגבר וטענותיה מבוססות בין היתר על ערכים ליברליים של חופש דת ופולחן. צריך לחשוב ולנסח מה החזון כלפי המקום הזה והאם ניתן לייצר קואליציות והסכמות חדשות שהן חוצות גושים ומפלגות. את הבירור הזה קל יותר לעשות כשנמצאים רחוק ממוקדי הכוח, ממשרדי הממשלה וצירי החקיקה כי הוא לא אופרטיבי, ודורש העמקה ואורך רוח. קל יותר לעסוק בנושאים נפיצים ולנסח סביבם תפיסת עולם לפני "דגע האמת" ולא כשכל העיניים נשואות. לכן הבירור הזה נדרש עכשיו. הר הבית - מה תוכנית העבודה?

באמת ובתמים מייחל להקמת בית המקדש. לאור העורבדה שיהודים מתפללים לכך שלוש פעמים ביום, ומזכירים את התקווה הזו בכל ברכה על המזון, ניתן לחשוב שזוהי משאת נפש ממשית ומוחשית. אבל בדיוק כמו רעיון המשיח, כך גם הרעיון של בית המקדש הוא רומי נטי יותר כשהוא בלתי מושג. גם בקרב שומרי תורה ומצוות, בואו נודה על האמת, חלק עצום בכלל לא רוצה בית מקדש שלישי ממש. אבל דווקא בקרב העולים להר יש מי שמתחזקים את החלום הזה בדיוק. כהנים, פרה אדומה, קורבנות - כל העסק. "החלום הדתי מבקש בית מקדש ממש", מסביר שטרן. "זה רעיון מימי שפרטו אותו לתוכנית עבודה. אבל בפועל, עוד לפני האילוץ הקטנטן של מסגד על ההר, חלק גדול מהיהודים בדרונו לא רוצים בו. הרי כל המערכת ההלכתית שאנחנו מכירים נבנתה כתחליף לחברה הכהנית והמקדשית. לא יותרו כל כך מהר על אורח החיים הזה לטובת שיבה במנהרת הזמן". האפשרות השנייה לחזון של המקום על פי שטרן היא לא ממשית אלא ערכית. "אפשר לראות בהר הבית

צילום: אלכס קולומובסקי

שטרן: "עוד לפני האילוץ הקטנטן של מסגד על ההר, חלק גדול מהיהודים בדרונו לא רוצים בית מקדש. הם לא יותרו כל כך מהר על אורח החיים הנוכחי לטובת שיבה במנהרת הזמן"

48,230 יהודים דתיים פקדו את הר הבית בשנת 2022. מספרם של העולים הדתיים מזנק משנה לשנה בעקביות (מלבד שנת 2020 שבה היו סגרים ממושכים). ב-2012, לדוגמה, לפני עשור בדיוק, עלו להר רק 7,724 יהודים בעלי סממנים דתיים. הטרונד הזה הופך לגור שא הרבה יותר רלוונטי ומורכב כאשר מדובר באיתמר בן גביר, השר לביטחון פנים (כלומר השר לביטחון לאומי, כפי שמיהר לתקן), שפוקד את ההר בקביעות שנים וכעת הוא זה שאמון על אכיפת הסדר והחוק באותו מקום בדיוק. ההיסטוריה משמעותית: לאחר ההכרזה "הר הבית בירינו" במלחמת ששת הימים התקבלה החלטה אופרטיבית על ירי משה דיין להעביר את השליטה בהר לידי הווקף הירדני. זו הייתה דרך לעקוף את משמעותיותו הדתית הנפיצה דווקא על ידי הנהגה חילונית למהדרין. באמצעות היצמדות להנחיה של הרבנות הראשית, שנותרה בעינה, שלפיה העלייה למקום אסורה מטעמי טומאה וטהרה, הפך ההר לאקס טריטוריה.

אבל בסוף לתנועות חברתיות יש אנרגיה משלהן. פעילי הר הבית, שבתחילה היו קומץ משוגעים לדבר, הצליחו במלחמת התודעה. הם סחפו אחריהם צעירים רבים וגם פוסקי הלכה, שידעו לייצר התאמות כדי להגשים את החלום. האם זהו חלום דתי? לאומי? אולי לאומני? כל התשובות נכונות. אבל כרגע זו עורבדה. בעולם שבו שיח הזכויות הליברלי שולט, העולים להר מבקשים חופש דת וזה לזה שיש למוסלמים: כזה שיאפשר להם לעלות, להתפלל, ובעתיד לא רחוק - אפילו להקריב קורבנות.

האינסטיגנט הישראלי רואה בהר, ובצדק, חבית חומר נפץ. מרחב טעון מבחינה דתית, פוליטית ומדינית שיש להתנהל סביבו בהירות. אבל דווקא בגלל סד האילור צימקשוח של המורח התיכון מצד אחד והעניין היהודי הגובר סביב ההר מהצד השני, כדאי לקחת צעד אחר רה ולשאל מה החזון למקום הזה. מה מרינת ישראל, כריבון, חושבת שראוי שיתרחש בהר הבית, המקום הכי קדוש לעם היהודי, עוד לפני שצריך לפתור את הפלונטר המוסלמי, המדיני או הגיאופוליטי.

* פרופ' ידידיה שטרן, נשיא המכון למדיניות העם היהודי, ערך לאחרונה ספר בשם "הר הבית: בין חלום לממשות" (הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה). בספר שטרן וכותבים נוספים מבקשים לנסח ברוחב יריעה את התפיסות השונות סביב המקום המקודש. "בגלות הר הבית היה מקום להשתוקקות, לכיסופים", אומר שטרן. "הייתה לנו הפריבילגיה לא לדייק את הרצון שלנו. אבל עכשיו, כשאנחנו פה, כדאי לברר מה באמת החלום סביב המקום הזה? אני יכול להצביע על לפחות שלושה סוגים של חלומות וכל אחד מהם דורש התייחסות רצינית". כל אדם דתי מכיר את הרגע שבו הוא נשאל אם הוא

באותו עניין

* רוב מוחלט מהעולים להר הם "תיירים" (בשנת 2022 עלו 289,600 תיירים להר). ההגדרה הזו מכילה גם יהודים חילונים שלא מגיעים ממניעים דתיים (כלומר - בחזותם לא ניכר זאת). "תיירים" יכולים להסתובב בהר בחופשיות יחסית ובאופן פחות מפקח.

chensror@gmail.com